

TÜRKÇE

Cümle Türleri

A. Yüklemin yerine(öge dizilişine) göre cümleler

1. Kurallı Cümle
2. Devrik Cümle
3. Eksiltili (Kesik) Cümle

B. Yüklemin türüne göre cümleler

1. Fiil Cümlesi
2. İsim Cümlesi

C. Anlam yönünden cümleler

1. Olumlu Cümle
2. Olumsuz cümle
3. Soru cümlesi
4. Ünlem cümlesi
5. Emir cümlesi

D. Yapısı (yargı sayısı) bakımından cümleler

1. Tek Yüklemlili Cümle (Basit Cümle)
2. İçinde Filimsi Olan (Birleşik Cümle):
 - a. Girişik Bir Cüm.
 - b. İç İç Bir. cümle
 - c. Ki'li Bir. Cümle
 - d. Şartlı Bir. Cüm.)
3. Birden Çok Yüklemlili Cümleler (Sıralı Cümleler)
4. İçinde Bağlaç Olan Cümleler (Bağlı Cümle)

- ❖ Çevre kirliliği, **veriler de bunu doğruluyor**, artıyor.
- ❖ Gelecek **ki gelir sanıyorum**, o zaman görüşürüz.

Uyarı: Yüklemindeki ekfiili düşmüş cümleler eksiltili cümle değildir:

- ❖ Arkadaşımın kalbi **temiz**. (dir)
- ❖ Sevgilerin en yücesi, **insan sevgisi**. (imiş)

B. Yüklemlerin Türüne Göre Cümleler:

a) Ad (İsim) Cümlesi: Yükleminde ad ya da ad soylu bir sözcük (sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem) bulunan, ek-fiille çekimlenmiş olan cümlelerdir.

- ❖ Evin her köşesi **tertemizdi**.
- ❖ Seni soran adam **buymuş**.
- ❖ En sevdiği şey, **yürümekmiş**. (filimsi)

b) Eylem (Fiil) Cümlesi: Yüklemlili fiil olan cümlelerdir:

- *Buz gibi ayran **içti**. *Ödevlerimde bana **yardım etti**.
- * Evden **kaçıvermiş**. *Uyarılara **kulak vermelisin**.

C. Anlamlarına Göre Cümleler:

1. Olumlu Cümle: Yüklemin bildirdiği yargının gerçekleştiğini, gerçekleşmekte olduğuna veya gerçekleşeceğini bildiren cümlelerdir.

- ❖ Deneme sınavı yarın **yapılacak**.
- ❖ Bu arkadaşlar **buranın yabancısıdır**.

a) Biçimce ve Anlamca Olumlu Cümleler: Bu cümlelerde olumsuzluk bildiren hiçbir dil birimi (ek, kelime) kullanılmaz.

- ❖ İki günden beri sizi bekliyoruz.
- ❖ Dün izlediğim film kötüydü.

b) Biçimce olumsuz, anlamca olumlu cümleler:

Yükleminde olumsuzluk eki (**-ma, -me, -sız**) veya sözcüğü (**yok, değil**) bulunduğu halde olumlu yargı bildiren cümleler.

- ❖ Sizi **anlamıyor değilim**. (anlıyorum)
- ❖ Böyle iyi insanları **kim sevmez ki?** (herkes sever)
- ❖ Bende de para **yok değil**. (var)

2. Olumsuz Cümle: Olumsuz yargı bildiren cümlelerdir. Ad cümleleri "yok, değil, -sız"; fiil cümleleri "-ma, -me" ile olumsuz yapılır.

- ❖ İnsanların çoğu olayın nedenini **bilmiyor**.
- ❖ Aradığınız kişi burada **yok**. Bulmak **kolay değil**.
- ❖ Arkadaşım vefasızmış, durumuma **üzülmedi**.

A. Yüklemin Yerine(Öge Dizilişine) Göre Cümleler

a) Kurallı (Düz) Cümle: Yüklemlili sonda olan cümledir.

- ❖ Bütün gün sağda solda **dolaştım**.
- ❖ Her sabah evden çıkmadan önce süt **içerim**.

b) Devrik Cümle: Yüklemlili sonda olmayan cümlelerdir:

- ❖ Çok acı **çektik** zavallı kadın.
- ❖ **Maviydi** gökyüzünün rengi.

c) Eksiltili Cümle: Genellikle yüklemlili, bazen de başka öğeleri kullanılmadığı halde yargı bildiren cümledir:

- ❖ Seni bir daha görürsem...
- ❖ Sanırım siz **İzmirlisiniz**, ben de... (İzmirliyim)
- ❖ Yalçın topu kimden aldı? -Ali'den. (Yüklem düşmüş.)
- ❖ Böyle başa böyle tıraş (yaraşır, layıktır)

d) Arasözlü Cümle: Cümlede herhangi bir öğeyi veya cümleyi açıklamak için arada kullanılan sözlere arasöz denir.

- ❖ Elif **-küçük, sevimli bir kız-** benden su istedi.
- ❖ Arkadaşımı, **Sevgi Öğretmeni**, de görmüştüm oralarda.

e) Aracümleli Cümle: Bir cümlemin içinde yer alan ancak tümüyle bağımsız kuruluştaki olan cümleye aracümle denir. Aracümle diğer cümlelerden bağımsızdır; çekimli yüklemlili bulunan tam bir cümledir.

a) Biçimce de Anlamca da Olumsuz Cümleler:

- ❖ Bu olaydan sonra buraya gelmiyor artık.
- ❖ Bunları bilmek için öğretmen olmak **şart değildir**.
- ❖ **Yok**, bizi arayan soran kimsemiz.

b) Biçimce Olumlu, Anlamca Olumsuz Cümleler:

- ❖ **Ne** sordun, **ne** haber gönderdin. (sormadın, haber göndermedin)
- ❖ Bu havada sokağa çıkabilirsen çık. (çıkamazsın)
- ❖ Bu işleri bensiz bitirebilir mi sanıyorsunuz? (bitiremez)
- ❖ Bundan iyi armağan olur mu? (olmaz)

c) Soru Cümlesi: Bir işin yapılıp yapılmadığını sormak, bir şeyin nedenini öğrenmek, bir durumla ilgili bilgi edinmek ya da kuşkuyu gidermek... gibi amaçlarla kurulan cümlelerdir.

- ❖ Babanız geldi mi? * Bunları kimden duydun?

1) Gerçek Soru Cümlesi: Yanıt gerektiren, soru cümleleridir.

- ❖ Soruyu kaç kişi çözmüş?

2) Sözde Soru Cümlesi: Yanıt gerektirmeyen, cümleye değişik anlamlar (şaşma, küçümseme, inanmayış, beklenmezlik, özlem... vb.) katmak için kurulan soru cümleleridir:

- ❖ Bunları ben mi söylemişim? (İnanmayış, yalanlama)
- ❖ Annem gelir mi ki? (Olasılık)
- ❖ Sen de mi bu soruyu yanıtlayamadın? (Şaşma)
- ❖ Hani, buraya gelince bize uğrayacaktın? (Sitem)
- ❖ Ben, kimseye kötülük eder miyim? (Onaylatma)
- ❖ Şimdi, sen bu adamla mı evleneceksin? (Küçümseme)

Değişik sözcük türleriyle soru cümleleri oluşturulabilir:

a. Soru Sıfatlarıyla

Romanın **kaçıncı** sayfasını okuyorsun?
Konsere **hangi** giysiyle gittin?
Nasıl bir ödev hazırladın?
Sınıfa kaç **sıra** gerekli?

b. Soru adlarıyla

Bu akşam **nerede** kalacağız?
Sana **ne** aldı?
Ağaçtaki elmaları **kim** topladı?
Ayakkabıyı **kaç** aldın?
Hangisini almak istiyorsun?

c. Soru belirteçleriyle

Sınavın **nasıl** geçti?
Bana **neden** kızdın?
Tiyatroya ne zaman gideceğiz?
Bu tatlıdan **ne kadar** yedin?
Buralarda **ne** geziyorsun?

d. "mi" soru ilgeciyle Bu ilgeç hangi öğeden sonra gelmişse o öğeyi buldurmaya yöneliktir:

Bizimle pikniğe gelecek misin? Yüklem
Bu resmi Ceren mi yapmış? özne
Kedi ağaca mi çıktı? d. t.
Öykü kitaplarını mi seversin? b'li nesne
Bugün mü resim sergisine gidelim? b. t.

d) Ünlem Cümlesi: Taşkın duygularla coşkuları (korku, acıma, üzüntü, şaşma... gibi) seslenmeleri anlatan cümlelerdir.

Ah, nerede o güzel günler! (geçmişe özlem)
Ah, elim kırılıyadı da ona vurmasaydım. (pişmanlık)
Seni bağışladım sanma ha! (uyarma)
Hadi gelmedin, bir haber gönderseydin! (sitem)
Keşke bizim de böyle bir babamız olsa! (istek)

D. Yapı (Yargı Sayısı) Bakımından Cümleler:

❖ **Bazı cümlelerde sadece tek yüklem(yargı)bulunur:**
Kardeşim odasında kitap okuyor. (Tek yükleml cümle)

❖ **Bazı cümlelerde fiilimsi de olur;** (Fiilimsi bulunan cümle)
Bu ressam müzik dinleyerek resim yapıyormuş.

❖ **Bazı cümlelerde art arda gelen cümlelerden oluşur;** (Çok yükleml c.)
Onlar geldiler, kapının önünde durdular. (öznel ortak)
Yağmur dindi, çocuklar bahçeye çıktı. (ortak öge yok.)

❖ **Bazı cümleler bağlaçlarla birbirine bağlanır.** (Bağlaçlı cümle)
Televizyon izlemeyiz ama haber ve belgeselleri kaçırmayız.

'ki' li Birleşik Cümle: İki yargının 'ki' bağlacıyla bağlandığı cümledir.

❖ Derdini anlat ki çare bulalım. * Görmüş ki anlatıyor.

İç içe Birleşik Cümle: Bir iç cümleyle, temel cümleden oluşan cümlelerdir. İç cümleler, asıl cümlelerin ögesi olur.

❖ Sevgisiz toplum olmaz, derdi. * "Kitabımı arıyorum." dedi.

Koşullu Birleşik Cümle: Yan cümlesi '-se, mi' ile kurulan ve temel yüklem gerçeğe gerçekleşmemesini koşula bağlayan cümledir.

❖ Çok çalışırsa kazanır. * Çalışmadı mı başarılı olamaz.

1) Tek Yüklemlî (Basit) Cümle:

Bir yüklemlî olan, sadece bir yargı bildiren cümledir. İçerisinde tek yargı, tek fiil, dolayısıyla isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümledir.

- ❖ Dün akşam arkadaşlarla seni **andık**.
- ❖ Gazetenin ilk sayfasında **çıktı** güzel fotoğrafınız.

2) Birleşik Cümle:

Bir temel yüklemli olduğu halde birden çok yargı bildiren cümledir. Yüklemin bulunduğu cümleye "**temel cümle**", anlamca onu tamamlayan yargı gruplarına **yan cümle** denir.

Yan cümle, içinde eylemsi(filimsi) veya tamamlanmamış yargı bulunan öğedir.

Yan cümle temel cümlelerin öznesi, nesnesi, belirteç tümlecî, dolaylı tümlecî veya edatlı tümlecî olabilir.

- ❖ Geçtiğimiz köprünün resmini çektik. (Nesne)
Y.C T.C

Birleşik Cümle Türleri:

1. Fiilimsili (Girişik) Birleşik Cümle: Eylemsilerle kurulmuş yan cümlelerle, temel cümleden oluşan cümlelerdir.

- ❖ Unu eleyerek eleği duvara astı. (Belirteç Tümlecî)
Y.C T.C

- ❖ Çalışmayı pek sevmiyor.

Uyarı: Bir cümlede ne kadar fiilimsi veya temel yargıyı tamamlayan yargı varsa o kadar yan cümle vardır.

- ❖ Yolun kenarına oturan adam geçen taşıtları seyrediyordu.
Y.C (Özne) Y.C(B.li N.) T.C

- ❖ Fazla konuşmak insanı hata yapmaya yöneltir.
Y.C (Özne) Y.C (DT) T.C

2. Ki'li Birleşik Cümle: İki yargının ki bağlacıyla bağlandığı cümlelerdir.

- ❖ Görmüş ki anlatıyor.
- ❖ Derdini anlat ki çare bulalım ona.
- ❖ Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta.

3. İç içe Birleşik Cümle: Bir iç cümleyle, temel cümleden oluşan cümlelerdir. İç cümleler, asıl cümlelerin ögesi olur.

- ❖ Sevgisiz toplum olmaz, derdi.
İç cümle(B.siz N.) T.C(Yüklem)

- ❖ Çocuk : "Annemi arıyorum." dedi.
İç cümle(Nesne) T.C

4. Koşullu Birleşik Cümle: Yan cümlecîği **-se, mi** ile kurulan ve temel yüklem gerçeğeşip gerçeğeşmemesini koşula bağlayan cümledir.

- ❖ Çok çalışırsa kazanır.
Y.C(BT) T.C
- ❖ Sizinle görüşmemiş olsaydım doğruları öğrenemeyecektim.
Y.C (Belirteç T.) T.C
- ❖ Çalışmadın mı başarılı olamazsın.
Y.C (BT) T.C

3. Birden Çok Yüklemlî Cümleler

a) Sıralı Cümleler: İçinde birden çok tamamlanmış yargı bulunan cümlelerdir. Sıralı cümlelerde birden çok yüklem bulunur. Sıralı cümle iki grupta incelenir.

1. Bağımlı Sıralı Cümle: Özne, tümleç ya da nesnelerinden birinin ortak olduğu cümlelerdir. Kısaca herhangi bir ögenin ortak olduğu cümlelerdir.

- ❖ Onlar **geldiler**, kapının önünde **durdular**. (özneler ortak)
- ❖ Çocukları **seviyor**, şefkatle **kucaklıyordu**. (özne, nesneleri ortak)

2. Bağımsız Sıralı Cümle: Hiçbir ortak ögesi olmadığı halde anlamca birbirleriyle ilgili oldukları için bir arada yer alan bağımsız yargılardan oluşan cümlelere bağımsız sıralı cümle denir.

- ❖ Çocuklar sınıfta ders **çalışıyor**; öğretmenler karneleri **dolduruyor**.
- ❖ Radyo **çalışıyor**; oturanlar onu ilgiyle **dinliyorlardı**.
- ❖ Evden sessizce **çıktık**; sokakta lambalar **yanmıyordu**.

b. Bağlaçlı (Bağlı) Cümle: En az iki yüklem, yani iki yargının "**ve, veya, ya da fakat, ama**" gibi bağlaçlardan biriyle bağlandığı cümlelerdir.

- ❖ Öğrenciler **geldi**; **fakat** öğretmen **gelmedi**.
- ❖ Siz **oturun** **ama** ben **gideceğim**.

Cümle Vurgusu: Fiil cümlelerinde yükleme en yakın öge, cümlemin vurgusunu üzerine alır. Bu sözcük, cümlemin en önemli ögesidir.

- Celal, iki gündür **seni** arıyor. (Nesne vurgulanmış)

Devrik cümlelerde de yüklemden önceki sözcük vurgulanır, **fakat** yüklem baştaysa vurgu, yüklem üzerinde olur.

- **Benziyor** dalgalar bir kar çığına.

Ad cümlelerinde vurgu yüklem üzerinde:

- **Benziyor** dalgalar bir kar çığına.